

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie uwzględnienia potrzeb osób starszych

(2009/C 77/26)

Dnia 18 lutego 2008 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 262 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

Uwzględnienia potrzeb osób starszych (opinia rozpoznawcza).

Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 11 września 2008 r. Sprawozdawcą była Renate HEINISCH.

Na 447. sesji plenarnej w dniach 17-18 września 2008 r. (posiedzenie z 18 września 2008 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 106 do 32 — 20 osób wstrzymało się od głosu — przyjął następującą opinię:

1. Streszczenie i zalecenia

1.1 Uzasadnienie

1.1.1 Demograficzne przemiany w Europie charakteryzuje szybko rosnący udział osób starszych przy jednoczesnym spadku ogólnej liczby ludności (¹). Rada wielokrotnie zajmowała stanowisko w sprawie starzenia się ludności. Proces ten przebiega różnorodnie w zależności od regionu. Tym samym Unia Europejska stoi w obliczu wielkich wyzwań społecznych (²). Do końca 2008 r. Komisja przygotowuje komunikat, w ramach którego zostaną przedłożone propozycje sposobów uwzględnienia potrzeb starzejącego się społeczeństwa przy wykorzystaniu funduszy strukturalnych.

1.1.2 Na pierwszy plan niniejszej opinii wysuwają się uznanie, docenienie, zapobieganie dyskryminacji i poszanowanie godności osób w podeszłym wieku. Należy zdawać sobie sprawę, że osoby starsze nie są jednolitą grupą, jeżeli chodzi o umiejętności, zabezpieczenie finansowe czy potrzeby zdrowotne i społeczne, a zatem strategie polityczne i usługi powinny odzwierciedlać fakt, że jedno podejście do wszystkich bądź segmentacja wiekowa nie są odpowiednim rozwiązaniem.

1.1.3 Wobec powyższego niniejsza opinia dotyczy różnorodnych zagadnień związanych z sytuacją osób od okresu formalnego przejścia na emeryturę do wieku bardzo zaawansowanego. Obejmuje to oczywiście — bez potrzeby szczególnego podkreślenia za każdym razem — mężczyzn i kobiety, starsze osoby niepełnosprawne i osoby starsze ze środowisk imigranckich.

1.1.4 Opinia nie analizuje problematyki starszych pracowników ani osób starszych będących na utrzymaniu innych i

(¹) Zob. np. raport informacyjny Sekcji Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa CESE 930/99 wersja ostateczna; SEC (2007) 638, Dokument roboczy służb Komisji „Europe's Demographic Future: Facts and Figures”.

(²) Zob. COM(2006) 571 z 12 października 2006 r.; SEC (2007) 638; EPC & EC (DG ECFIN): The impact of ageing on public expenditure, Special Report no 1/2006.

wymagających opieki, ponieważ w tym zakresie przedłożono już wiele różnych propozycji (³). Niemniej jednak EKES pragnie podkreślić znaczenie podejścia do starzejącego się społeczeństwa, które byłoby oparte na cyklu życia, w celu zapobieżenia dyskryminacji i stereotypom oraz potrzebę zintegrowanej polityki dotyczącej wszystkich pokoleń.

1.1.5 By osoby starsze mogły nadal uczestniczyć w życiu społecznym i prowadzić godziwe życie, muszą mieć zabezpieczenie finansowe i dostęp, na zasadzie dobrowolności, do możliwości podejmowania konstruktywnych działań, takich jak uczenie się przez całe życie, zatrudnienie, wolontariat i wykorzystanie nowych technologii. Co więcej, transport, energia, mieszkania i opieka zdrowotna powinny być dostępne i leżeć w zakresie możliwości finansowych osób starszych.

1.2 Zalecenia

1.2.1 W celu zapewnienia odpowiednich warunków życia i możliwości zatrudnienia rosnącej liczbie osób starszych w mieście i na wsi, Komitet wnioskuje o podjęcie następujących kroków:

- Regularne sporządzanie krajowych i regionalnych **raportów sytuacyjnych**;
- **Zebrań i rozpowszechnienie przykładów sprawdzonych rozwiązań** przyjętych w państwach członkowskich;
- Popularyzowanie **nowego wizerunku starości**, który uznaje dorobek życia osób starszych (w tym imigrantów) i godność wieku dojrzałego w polityce, gospodarce i społeczeństwie;
- **Kampanie medialne „aktywne starzenie się”**;

(³) Zob. m.in.: opinia EKES-u z 16 grudnia 2004 r. w sprawie: „Strategie/ Podnieść wiek odchodzenia z rynku pracy”, sprawozdawca: Gérard DANTIN (Dz.U. C 157 z 28.6.2005); opinia EKES-u z 28 października 2004 r. w sprawie produktów leczniczych stosowanych w pediatrii, sprawozdawca: Paolo BRAGHIN (Dz.U. C 120 z 20.5.2005); opinia EKES-u z 26 września 2007 r. w sprawie praw pacjenta, sprawozdawca: Lucien BOUIS (Dz.U. C 10 z 15.1.2008); opinia EKES-u z 24 października 2007 r. w sprawie znechania się nad osobami starszymi, sprawozdawca: Renate HEINISCH (Dz.U. C 44 z 16.2.2008); opinia EKES-u z 13 marca 2008 r. w sprawie gwarantowania powszechnego dostępu do opieki długoterminowej oraz stabilności finansowej systemów opieki długoterminowej dla osób starszych, sprawozdawca: Waltraud KLASNIC (Dz.U. C 204 z 9.8.2008).

- Należy podjąć działania przede wszystkim w zakresie usług świadczonych w interesie ogólnym, infrastruktury, udostępniania towarów i usług, finansowania, mieszkalnictwa, służby zdrowia, organizacji końcowego okresu życia, uczestniczenia w życiu społeczności.

Adresaci: **państwa członkowskie, Parlament Europejski, Komitet Regionów, Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny.**

- Powołanie uzupełniającej **grupy ekspertów ds. wieku dojrzałego** w ramach grupy ekspertów ds. demografii ⁽⁴⁾ przy Komisji Europejskiej;
- Utworzenie **Europejskiego sojuszu „Aktywne życie na starość”** na wzór Europejskiego sojuszu na rzecz rodzin ⁽⁵⁾, który m.in. organizuje warsztaty i konferencje;
- Utworzenie **Europejskiego centrum badania problemów związanych z wiekiem** celem opracowania, syntezy i wymiany zasobów wiedzy oraz określenia potrzeby dalszych badań i odpowiedniego wsparcia takich badań;
- Uruchomienie interdyscyplinarnego **programu „Wiek dojrzały”** z budżetem umiejscowionym w VIII ramowym programie badawczym;
- Utworzenie **Europejskiego portalu internetowego**, zawierającego informacje dla opinii publicznej ze wszystkich Dyrekcji Generalnych na temat inicjatyw związanych z wiekiem;
- Utworzenie **lokalnych, regionalnych i krajowych portali internetowych** na wzór portalu europejskiego;
- Wsparcie **funduszu demograficznego** ⁽⁶⁾ w ramach funduszy strukturalnych, zapewniających wsparcie finansowe dla regionów, które aktywnie przeciwdziałają przemianom demograficznym (np. aktywna polityka prorodzinna);
- **Włączenie nowych priorytetów do programu „Uczenie się przez całe życie”** w celu szkolenia opiekunów pomagających w przechodzeniu do następnego etapu życia.

Adresaci: **prezydencje Rady UE, Parlament Europejski, Komisja Europejska.**

1.2.2 Aby to wszystko osiągnąć, trzeba zapewnić zrównoważone zarządzanie, które jednocześnie przyczyni się do realizacji strategii lizbońskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

⁽⁴⁾ Decyzja Komisji Europejskiej 2007/397/WE.

⁽⁵⁾ Zob. http://ec.europa.eu/employment_social/families/index_de.html.

⁽⁶⁾ Zob. pkt. 4.5.2 opinii EKES-u z 13 grudnia 2007 r. w sprawie czwartego sprawozdania w sprawie spójności, sprawozdawca: Olivier DERRUINE (Dz. U. C 120 z 16.5.2008).

2. Uwagi ogólne

2.1 Niniejsza opinia rozpoznawcza wskazuje na istniejącą w europejskich regionach potrzebę działania w tym zakresie. We wszystkich państwach trzeba dokonać nowego podziału posiadanych środków ⁽⁷⁾, który wiąże się z wyższymi obciążeniami dla mieszkańców miast i wsi. Jednocześnie powstają większe wymagania w zakresie dostosowania infrastruktury komunalnej ⁽⁸⁾. Konieczne są zwłaszcza innowacyjne i integrujące koncepcje, które uczynią regiony i samorządy „sprawnymi demograficznie”.

3. Poszczególne obszary działań

Bezpieczne, zdrowe i aktywne życie w późnym wieku wymaga spełnienia wielu zasadniczych warunków. Znajdują się wśród nich następujące zagadnienia:

3.1 Usługi świadczone w interesie ogólnym

3.1.1 Usługi świadczone w interesie ogólnym stanowią podstawowy warunek poszanowania ludzkiej godności i gwarantują prawo jednostki do wszechstronnej ochrony jej praw podstawowych. Przyczyniają się do rzeczywistego korzystania z praw obywatelskich. Usługi świadczone w interesie ogólnym dotyczą konkretnie m.in. zagospodarowania przestrzennego i środowiska naturalnego ⁽⁹⁾, zwłaszcza infrastruktury komunalnej. W wyniku kurczącej się liczby ludności, szczególnie na obszarach wiejskich ⁽¹⁰⁾, niektóre ważne usługi będą w przyszłości niedostępne lub niemożliwe do opłacenia z przyczyn ekonomicznych, znikną całkowicie lub nie będą odpowiadać zmienionym potrzebom. Chodzi przy tym o zapewnienie podstawowych usług oraz ich dostępności dla całego społeczeństwa, przy szczególnym uwzględnieniu specyficznych potrzeb osób starszych i wymagających opieki. Obejmuje to:

- dostawy energii, zwłaszcza prądu, gazu i ogrzewania;
- zaopatrzenie w wodę, usuwanie ścieków, gospodarka odpadami i unikanie odpadów;
- bezpieczeństwo i czystość przestrzeni publicznej;
- służby publiczne i administrację.

⁽⁷⁾ Zob. opinia EKES-u z 14 marca 2007 r. w sprawie gospodarczych i budżetowych konsekwencji starzenia się społeczeństwa, sprawozdawca: Susanna FLORIO (Dz. U. C 161 z 13.7.2007) oraz opinia EKES-u z 15 września 2004 r. w sprawie: „Potrzeby badawcze — zmiany demograficzne”, sprawozdawca: Renate HEINISCH (Dz. U. C 74 z 23.3.2005).

⁽⁸⁾ Zob. opinia EKES-u z 14 lutego 2008 r. w sprawie usług świadczonych w interesie ogólnym, sprawozdawca: Raymond HENCKS (Dz. U. C 162 z 25.6.2008).

⁽⁹⁾ Zob. opinia EKES-u z 18 stycznia 2007 r. w sprawie: „Polityka strukturalna a spójność”, sprawozdawca: Olivier DERRUINE (Dz. U. C 93 z 27.4.2007) oraz opinia EKES-u z 25 kwietnia 2007 r. w sprawie agendy terytorialnej, sprawozdawca: Luis Miguel PARIZA CASTAÑOS (Dz. U. C 168 z 20.7.2007).

⁽¹⁰⁾ Np. wiejskie regiony we Francji, Hiszpanii i Portugalii, wschodnie regiony w Niemczech, niektóre regiony wschodnioeuropejskie i peryferyjne regiony wiejskie w Szwecji i Finlandii; zob. „The Spatial Effects of Demographic Trends and Migration”, ESPON project 1.1.4, Final report 2002.

3.1.2 Infrastruktura transportowa oraz dostawy towarów i usług codziennego zapotrzebowania

Samodzielność i mobilność stanowią istotne warunki jakości życia i aktywności w późnym wieku ⁽¹¹⁾ ⁽¹²⁾. Potrzebne są tu:

- łatwy i nieskrępowany dostęp do sklepów z przystępnymi cenowo artykułami codziennej potrzeby, jak również dostęp do tak ważnych instytucji jak poczta, bank, apteka, cmentarz, budynki i instytucje publiczne, a zwłaszcza obiekty władz samorządowych, jak instytucje organów władzy, biura obywatelskie, punkty doradcze itd., umożliwiające starszym osobom udział w życiu społeczeństwa;
- ilość, dostępność i przystępność cenowa środków transportu publicznego;
- zagwarantowanie możliwości transportu, zwłaszcza w regionach słabo zaludnionych;
- ilość terenów publicznych i ich dostępność (ścieżki, miejsca do siedzenia, oświetlenie ulic, bezpieczeństwo ruchu itd.).

3.1.3 Mieszkania

Obecna oferta mieszkaniowa nie zawsze spełnia potrzeby starzejącego się społeczeństwa w Europie, jeżeli chodzi o zachowanie samodzielności przez osoby starsze w ich własnym domu. Projektowanie i standardy nowego budownictwa mieszkaniowego muszą brać pod uwagę utratę zdolności fizycznych, sensorycznych i umysłowych przez osoby starsze oraz wykorzystywać systemy efektywne pod względem energetycznym i technologicznym (np. Ambient Assisted Living — nowoczesne technologie w służbie osobom starszym), by umożliwić im zachowanie samodzielności. Takie podejście byłoby również korzystne dla wszystkich pokoleń.

Władze państw członkowskich odpowiedzialne za zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych powinny zadbać o to, by dostępne były usługi w zakresie adaptacji obecnych mieszkań i promowania nowych koncepcji dotyczących projektowania mieszkań oraz mieszkania we wspólnotach, w tym odpowiednie środki finansowe i prawne.

3.1.4 Opieka zdrowotna

Wraz z wiekiem coraz ważniejsza staje się godna zaufania opieka zdrowotna, odpowiadająca potrzebom późnego wieku i dostępna w pobliżu miejsca zamieszkania ⁽¹³⁾. W wyniku wciąż

obecnej tendencji do zmniejszania się liczby mieszkańców, przy jednoczesnym starzeniu się praktykujących jeszcze lekarzy, taka opieka jest poważnie zagrożona w słabo zaludnionych regionach wiejskich lub peryferyjnych. Istnieje pilna potrzeba rozwoju wszechstronnej opieki lekarskiej i jej gęstej sieci terytorialnej. Dotyczy to (wraz z ochroną praw osób starszych jako pacjentów ⁽¹⁴⁾):

- opieki i rehabilitacji medycznej, zwłaszcza geriatrycznej, prowadzonej przez lekarzy i usługodawców o specjalizacji gerontologicznej i geriatrycznej;
- ambulatoryjnych służb opieki, jak również świadczenia prostych usług opiekuńczo-pomocniczych przez wybrane służby;
- medycyny paliatywnej i pomocy psychologicznej dla rodzin;
- poradnictwa i informowania o prawach pacjentów i możliwościach otrzymania wsparcia;
- służb doradczych i informacyjnych oraz instytucji i bodźców prewencyjnych (wytwarzanie nawyków zdrowego odżywiania się, wysiłku fizycznego, unikania upadków, zdrowego stylu życia w powiązaniu z gratyfikacjami);
- technicznych środków pomocy i systemów wsparcia, które nie mogą jednak zastąpić pomocy ludzkiej (patrz rozdział „Nowe technologie”);
- wspierania lub utworzenia formalnych i nieformalnych systemów wsparcia społecznego, łącznie z biurami obywatelskimi i punktami doradztwa, grupami samopomocy, grupami dla członków rodziny sprawujących opiekę, a także pomocą sąsiedzką.

W różnych państwach członkowskich istnieją już sprawdzone modele w zakresie wymienionych systemów wsparcia ⁽¹⁵⁾.

3.2 Przygotowania na wypadek sytuacji awaryjnych i na rzecz godnego zakończenia życia

3.2.1 Sytuacje awaryjne

Na wypadek sytuacji awaryjnych, takich jak powódzie, długie okresy upałów czy katastrofy, należy podjąć przygotowania, mające na celu zaopatrzenie w porę osób w podeszłym wieku, którzy nie są w stanie sami sobie udzielić pomocy.

⁽¹¹⁾ Zob. opinia EKES-u z 29 maja 2008 r. w sprawie zielonej księgi „W kierunku nowej kultury mobilności w mieście”, sprawozdawca: Bernardo HERNÁNDEZ BATALER, współsprawozdawca: Rafael BARBADILLO LÓPEZ (Dz.U. C 224 z 30.8.2008), opinia AGE — Europejskiej Platformy Ludzi Starszych — ws. Zielonej księgi (COM 2007 551 wersja ostateczna); http://ec.europa.eu/transport/clean/green_paper_urban_transport/index_en.htm, jak również Mollenkopf et al. (Eds.) (2005), *Enhancing mobility in later life — Personal coping, environmental resources, and technical support*. Amsterdam: IOS Press.

⁽¹²⁾ Przykłady dodatkowych działań dla podtrzymania samodzielności można znaleźć m.in. we Francji (Hautes Corbières; CG VAL de Marne; France — discours colloque ANDASS), w Niemczech (przykłady Berlina i Frankfurtu nad Menem), W. Brytanii (Newcastle).

⁽¹³⁾ Zob. np. publikacja DG SANCO „Healthy Ageing: keystone for a sustainable Europe”: http://ec.europa.eu/health/ph_information/indicators/docs/healthy_ageing_en.pdf.

⁽¹⁴⁾ Por. opinie EKES-u 1447/2004, 1465/2007, 1256/2007 oraz 501/2008, przypis 3.

⁽¹⁵⁾ Przykład Finlandii: Preventive work in Jyväskylä — Finland.ppt; przykład Francji: Poitiers.pdf; Strasbourg.pdf; „Le Guide de l'Aidant Familial”.

3.2.2 Kwestie związane z końcem życia

Charakter tej ostatniej fazy życia jest sporny i podlega różnym uregulowaniom w państwach członkowskich (czynna i bierna eutanazja). W tym kontekście trzeba zapewnić bezpieczeństwo prawne, aby życzenia osób starszych — także w wypadku postępujących ograniczeń kognitywnych — np. w odniesieniu do stosowania środków przedłużających życie, mogło być uwzględnione. Życzenia pacjentów mogą być jednym ze środków, ale należy zagwarantować prawa osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji. Ważna rola przypada w tym odniesieniu medycynie paliatywnej i hospicjom. Podsumowując, godność musi być ostatecznie decydującą wytyczną działania.

W Unii, której ludność składa się w 25 % z osób powyżej 60. roku życia, konieczne jest stworzenie warunków zachęcających państwa członkowskie do ustanowienia w ich prawodawstwie środków zapewniających bezpieczeństwo prawne niezbędne do spokojnego przygotowania końca swego życia.

Wobec powyższego EKES zachęca państwa członkowskie do podjęcia debaty na temat możliwości opracowania ram dotyczących zagadnień związanych z końcowym okresem życia, co mogłoby doprowadzić do przyjęcia przez państwa członkowskie odpowiednich rozwiązań prawnych.

3.3 Integracja społeczna i udział w życiu społecznym

Integracja społeczna i udział w życiu społecznym należą do podstawowych potrzeb człowieka i dotyczą wielorakich aspektów życia osób starszych. Najważniejsze spośród nich to stosunki rodzinne i towarzyskie, praca zarobkowa, wolontariat, zajęcia pobudzające umysł, jak również uczenie się przez całe życie oraz uczestniczenie w życiu społecznym i kulturalnym.

3.3.1 Społeczna integracja w strukturach rodzinnych i towarzyskich

Społeczne otoczenie osób starszych ulega dramatycznym zmianom⁽¹⁶⁾. Rośnie liczba osób starszych żyjących samotnie. W niektórych wielkich miastach udział ten obejmuje już do 50 % gospodarstw domowych. Dlatego też potrzebne są działania w zakresie polityki socjalnej lub środki organizacyjne, jak również innowacje techniczne, które:

- wspierają sieci rodzinne i pozarodzinne poprzez odpowiednie środki na rzecz godzenia życia zawodowego i rodzinnego opiekunów osób starszych⁽¹⁷⁾;

⁽¹⁶⁾ Zob. opinia EKES-u z 15 września 2004 r. w sprawie: „Potrzeby badawcze — zmiany demograficzne”, sprawozdawca: Renate HEINISCH (Dz. U. C 74 z 23.3.2005); por. też opinie EKES-u z 16 grudnia 2004 r. w sprawie relacji międzypokoleniowych, sprawozdawca: Jean-Michel BLOCH-LAINÉ (Dz.U. C 157 z 28.6.2005); opinia EKES-u z 14 marca 2007 r. w sprawie: „Rodzina a zmiany demograficzne”, sprawozdawca: Stéphane BUFFETAUT (Dz.U. C 161 z 13.7.2007); opinia EKES-u z 11 lipca 2007 r. w sprawie roli partnerów społecznych w godzeniu życia zawodowego, rodzinnego i osobistego, sprawozdawca: Peter CLEVER (Dz.U. C 256 z 27.10.2007) oraz opinia EKES-u z 13 grudnia 2007 r. w sprawie: „Promowanie solidarności między pokoleniami”, sprawozdawca: Luca JAHIER (Dz.U. C 120 z 16.5.2008).

⁽¹⁷⁾ Zob. np. działalność Flemish Association VVSG (Flemish association Ageing VVSG-Vergrijzing-GRV-2006.pdf) i Swedish Association of Local Authorities and Regions (Sweden — care for the elderly in Sweden today.pdf).

- w tym względzie EKES przyjmuje do wiadomości działania podejmowane w zakresie godzenia życia zawodowego i rodzinnego zarówno przez Komisję, w ramach odnowionej agendy społecznej, jak i europejskich partnerów społecznych;
- przyczyniają się do aktywności na płaszczyźnie międzypokoleniowej⁽¹⁸⁾;
- ogólnie wspierają inicjatywy własne i obywatelskie zaangażowanie oraz
- promują budowę domów wielopokoleniowych.

3.3.2 Integracja i uczestnictwo dzięki zajęciom pobudzającym

Integracja społeczna i uczestniczenie w życiu społecznym mogą odbywać się zarówno przez udział w pracy zarobkowej, jak i działalność wykonywaną społecznie. Aby umożliwić ludziom jak najdłuższą aktywność społeczną, istnieje potrzeba działania w dwóch następujących obszarach.

3.3.2.1 Partycypacja drogą pracy zarobkowej

Aby zainteresowane osoby mogły po przejściu na emeryturę nadal uczestniczyć w życiu społecznym poprzez pracę (co do osób, których to dotyczy, zob. pkt 1.1.3) — z jakichkolwiek względów, czy to finansowych czy też dla własnego rozwoju zawodowego — można by rozważyć takie działania, jak:

- uelastycznienie zasad przechodzenia na emeryturę zgodnie z dyrektywą w sprawie równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy⁽¹⁹⁾; należy przy tym odpowiednio dostosować systemy emerytalno-rentowe i podatkowe w ramach koncepcji zatrudnienia obejmującej wszystkie pokolenia dorosłych⁽²⁰⁾ oraz przestrzegać zasady równego wynagrodzenia. Zasadniczo granice wiekowe należy wyznaczać po to, by określić, od kiedy pracownikowi przysługuje prawo do zakończenia aktywności zawodowej, nie zaś po to, by mu uniemożliwić dobrowolną kontynuację tej aktywności;
- zaplanowanie stanowisk i otoczenia pracy zgodnie z wymogami wieku, łącznie z poprawą wymogów fizycznych, zdrowia, bezpieczeństwa, rytmu i organizacji pracy;
- wykorzystywanie i w stosownych okolicznościach dostosowanie techniki celem wsparcia procesów pracy;

⁽¹⁸⁾ Zob. np. program modelowy Federalnego Ministerstwa ds. rodziny, osób starszych, kobiet i młodzieży „Międzypokoleniowe służby wolontariackie”.

⁽¹⁹⁾ Dyrektywa 2000/78/WE.

⁽²⁰⁾ Przykład Finlandii pokazuje, jak dzięki pozytywnym bodźcom (zamiast finansowego uszczerbku) i elastycznym granicom wieku emerytalnego (między 63 a 68 rokiem życia) możliwe jest uregulowanie przechodzenia na emeryturę lub przedłużenia czasu aktywności zawodowej zgodnie z indywidualnymi potrzebami.

- usunięcie ewentualnych barier i promowanie nowych form umów o pracę; zapewnienie bezpieczeństwa prawnego szczególnie w okresie przechodzenia z wieku przedemerytalnego w wiek emerytalny, tak aby nie tworzyć kolejnych sytuacji niepewnego zatrudnienia;
- przemiany kulturowe w przedsiębiorstwach w kierunku kompleksowej strategii zatrudnienia, wspierającej indywidualne umiejętności niezależnie od wieku ⁽²¹⁾.

3.3.2.2 Uczestnictwo drogą dobrowolnego zaangażowania i zajęć pobudzających

Aby z jednej strony docenić potencjał osób starszych i dać im jednocześnie użyteczne zadania pobudzające, adekwatne do ich różnorodnych umiejętności, potrzebne są następujące działania:

- zebranie i zabezpieczenie wiedzy wynikającej z doświadczenia, wraz z postawami społecznymi oraz szczególnymi zdolnościami rzemieślniczymi i artystycznymi;
- wspieranie innowacyjnych form transferu wiedzy, łącznie z pomocą dla innych pokoleń ⁽²²⁾;
- umożliwienie elastycznego przechodzenia od czynnego życia zawodowego na emeryturę bądź połączenie zaangażowania zawodowego z działalnością wykonywaną społecznie, bez uszczerbku finansowego i na zasadzie dobrowolności;
- promowanie dobrowolnej działalności społecznej ⁽²³⁾ poprzez edukację i włączenie w projekty lokalne i ponadregionalne;
- otwarcie instytucji celem umożliwienia szerszego wolontariatu osób starszych, nie zastępując tym płatnych miejsc pracy.

3.4 Edukacja i uczestnictwo w życiu społecznym

Zasadniczym warunkiem uczestniczenia w życiu społecznym i aktywnego zaangażowania w późnym wieku jest edukacja bądź uczenie się przez całe życie oraz włączenie w czynności dostosowane do potrzeb. W tym celu konieczne jest odpowiednie dopasowanie oferty na szczeblu lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym:

- doksztalcenie się przez całe życie w celu utrzymania wydajności osób starszych; w tym kontekście wzywa się także przedsiębiorstwa do umożliwienia i wsparcia stosownych działań. Jednocześnie trzeba stworzyć bodźce (np. podatkowe);

⁽²¹⁾ Zob. np. Naegele, G. & Walker, A. (2006): „A guide to good practice in age management”, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin.

⁽²²⁾ ESF finansował przykładowo projekt w W. Brytanii, umożliwiający dawnym menedżerom w wieku powyżej 50 lat prowadzenie doradztwa i opieki nad młodszymi kolegami i absolwentami kursów podyplomowych w ponad 200 MŚP.

⁽²³⁾ Zob. opinia EKES-u z 13 grudnia 2006 r. w sprawie: „Działalność wolontariacka: jej rola w społeczeństwie europejskim i jej oddziaływanie”, sprawozdawca: Erika KOLLER, współsprawozdawca: hr. Soscha ZU EULENBURG (Dz.U. C 325 z 30.12.2006).

- ogólne możliwości doksztalcenia się ⁽²⁴⁾ przez całe życie na wszystkich szczeblach (od najprostszych opcji aż po kształcenie na poziomie uniwersyteckim);
- kontrola i zapewnienie jakości ofert edukacyjnych,
- uznawanie na całym terytorium UE świadectw wykształcenia ⁽²⁵⁾, umiejętności i kompetencji uzyskanych także przez osoby w starszym wieku, by umożliwić mobilność ponadgraniczną ⁽²⁶⁾ oraz docenić wiedzę zdobytą drogą nieformalną;
- kursy mające na celu przygotowanie do przejścia na emeryturę;
- szkolenie opiekunów pomagających przygotować się do nowego etapu życia ⁽²⁷⁾;
- uczenie się międzypokoleniowe zamiast uczenia się według przedziałów wiekowych (wzajemne dawanie i branie);
- kursy propagujące zaangażowanie międzypokoleniowe (np. usługi świadczone przez dziadków);
- kształcenie w zakresie podstawowych zagadnień finansowych i prawnych ⁽²⁸⁾ (w celu ochrony interesów osób starszych, zwłaszcza w handlu internetowym);
- oferty edukacyjne w zakresie nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- osiągalność i dostęp do informacji (gazeta, radio, TV, internet);
- zróżnicowana oferta sportowa dopasowana do różnych sprawności i zainteresowań;
- oferty spędzania wolnego czasu i uprawiania turystyki ⁽²⁹⁾, z uwzględnieniem specyficznych potrzeb kulturalnych ⁽³⁰⁾.

3.5 Osoby starsze jako konsumenci

Osoby starsze mają różnorakie potrzeby zarówno w kwestii zaopatrzenia w artykuły codziennego użytku (patrz 3.1.2) i dobra trwałego użytku, jak również w zakresie technicznych środków i systemów pomocy (patrz 3.7), a także wszelkiego rodzaju usług. Powinno to otworzyć nowe perspektywy zatrudnienia dla młodzieży.

⁽²⁴⁾ Por. opinia EKES-u z 9 lutego 2005 r. w sprawie: „Zintegrowany program działań w zakresie kształcenia ustawicznego”, sprawozdawca: Christoforos KORYFIDIS (Dz.U. C 221 z 8.9.2005); opinia EKES-u z 18 maja 2006 r. w sprawie kluczowych kompetencji w uczeniu się przez całe życie, sprawozdawca: Marie HERCZOG (Dz.U. C 195 z 18.8.2006); opinia EKES-u z 30 maja 2007 r. w sprawie uczenia się przez całe życie, sprawozdawca: José Isaias RODRIGUEZ GARCÍA CARO (Dz.U. C 175 z 27.7.2007) oraz opinia EKES-u z 13 marca 2008 r. w sprawie kształcenia dorosłych, sprawozdawca: Renate HEINISCH (Dz.U. C 204 z 9.8.2008).

⁽²⁵⁾ To działanie nie stanowi naruszenia dyrektywy 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych.

⁽²⁶⁾ Np. odnośnie do praktyki lub wolontariatu dla starszych ludzi.

⁽²⁷⁾ Jako model może tu posłużyć projekt „Transition — Ausbildung zum/zur Übergangsbegleiter/in für frühkindliche Bildungsprozesse” w ramach programu Socrates Grundtvig 1.1. (<http://www.elternverein-bw.de>).

⁽²⁸⁾ Zob. komunikat dotyczący edukacji finansowej COM(2007)808 z 18 grudnia 2007 r., s. 8.

⁽²⁹⁾ Por. np. projekt „Travelagents”: (www.travelagentsproject.org).

⁽³⁰⁾ Por. np. projekt „AAMEE”: (<http://www.aamee.eu/>).

W tym celu muszą zostać spełnione następujące warunki:

- ogólne wzornictwo produktów według zasad „Universal Design” lub „Design for All”⁽³¹⁾, wraz z dobrze czytelną i zrozumiałą informacją o artykułach użytkowych;
- zapobieganie dyskryminacji ze względu na wiek i niepełnosprawność w związku z dostępem do usług, w szczególności usług finansowych⁽³²⁾;
- przeforsowanie praw konsumentów także dla osób w podeszłym wieku;
- z biegiem lat zmienił się profil imigrantów w wieku emerytalnym; wielu z nich dysponuje mniejszymi środkami i mogą oni mieć potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej i społecznej, które obecne systemy opieki zdrowotnej i społecznej zaspokajają tylko w niewielkim stopniu; imigranci w wieku emerytalnym wpadają w lukę pomiędzy systemami uprawnień w poszczególnych krajach, gdyż nie obejmuje ich już system kraju ojczystego, lecz nie obejmuje ich także system obowiązujący w kraju przyjmującym; by wprowadzić zmiany, dla których wprowadzenia najodpowiedniejszy i najkorzystniejszy z punktu widzenia obywateli jest szczebel europejski, należy pogłębić zrozumienie tej kwestii i uczynić ją przedmiotem debaty w całej UE.

3.6 Dostęp do technologii informacyjno-komunikacyjnych

W kwestiach zakwaterowania, zdrowia, udziału w życiu społecznym i edukacji, jak również dostępu do elektronicznej administracji publicznej, stosowanie nowych technologii jako warunek samodzielnego i aktywnego życia w starości nabiera coraz większego znaczenia. Dotyczy to zarówno usług świadczonych w interesie ogólnym przeznaczonych dla samych osób starszych, jak i działań dodatkowych w zakresie rozwoju gospodarczego na szczeblu regionalnym i ponadregionalnym⁽³³⁾. Najważniejsze są tu:

- działania na bardzo wczesnym etapie opracowywania oprogramowania, tak aby osiągnąć maksymalną dostępność, oraz

⁽³¹⁾ Zob. „eDostępność”.

(EDeAN; <http://www.edean.org/>).

⁽³²⁾ Udzielanie niewielkich kredytów mogłoby okazać się przydatne przy uruchamianiu samodzielną działalnością przez osoby starsze w wypadku rozwiązania stosunku pracy albo bezrobocia.

⁽³³⁾ Zob. opinia EKES-u z 29 maja 2008 r. w sprawie: „Osoby starsze — nowe technologie informacyjno-komunikacyjne”, sprawozdawca: Anna Maria DARMANIN (Dz.Ú. C 224 z 30.8.2008); EU Parliament Report RR\39694EN.doc, PE396.494v03-00; Malanowski, N., Özciwelek, R. and Cabrera, M.: „Active Ageing and Independent Living Services: The Role of Information and Communication Technology”, JRC Scientific and Technical Report, EUR 2346 EN — 2008.

sprzętu, aby możliwe było optymalne wykorzystanie potencjału urządzeń przez osoby, które nie są (lub nie są już obecnie) z nimi obeznane;

- dostępność technologii informacyjno-komunikacyjnych i dostęp do nich, łącznie z systemami *Ambient Assisted Living*, technologiami internetowej edukacji, zdrowia, opieki i rehabilitacji; technologie mogą pomóc, nie zastępując przy tym kontaktów osobistych⁽³⁴⁾;
- uproszczenie dostępu do odpowiedniego sprzętu technicznego i sieci oraz ich użytkowania wobec rosnącej złożowości systemów; dostosowanie ich do szczególnych potrzeb osób starszych (np. problemy ze wzrokiem, osłabienie zmysłu dotyku);
- uwzględnienie potrzeb starszych użytkowników i działania na rzecz zwiększenia ich motywacji do korzystania z nowych technologii;
- włączenie wszystkich zainteresowanych podmiotów, jak również ochrona etycznych i prawnych punktów widzenia, zwłaszcza przy zastosowaniu elektronicznych systemów kontrolnych w wypadku demencji;
- działania towarzyszące, jak zintegrowane służby doradcze, instalacyjne i konserwacyjne, a także służby socjalne;
- uwzględnianie zmian powodowanych przemianami społecznymi oraz nowych doświadczeń i zainteresowań nadchodzącej fali osób starszych.

3.7 Zabezpieczenie finansowe

Należy doprowadzić do tego, by państwa członkowskie stworzyły warunki zabezpieczające egzystencję, a tym samym godność osób starszych przez cały czas ich emerytury, niezależnie od tego, czy uczestniczą one w życiu społecznym.

Wobec zmian strukturalnych, aktualnych reform systemów emerytalnych i socjalnych oraz rosnących kosztów utrzymania, przy malejącej jednocześnie sile nabywczej, rośnie odsetek ludzi zagrożonych na starość biedą. W niektórych państwach członkowskich w biedzie żyją przede wszystkim starsze kobiety oraz osoby, które przez dłuższy czas pozostawały bez pracy.

Dla zabezpieczenia trwałości ochrony społecznej, państwa członkowskie powinny zachęcać osoby, w czasie gdy są one jeszcze aktywne zawodowo, do korzystania ze zbiorowych i indywidualnych ubezpieczeń emerytalnych oraz nadzorować wypłacalność podmiotów prywatnych działających w tym sektorze. Winny one ponadto zagwarantować wszystkim minimalne dochody pozwalające każdej starszej osobie na godne życie, niezależnie od ewentualnych wypadków życiowych.

⁽³⁴⁾ Zob. w tym kontekście plan działania „Komfortowe funkcjonowanie osób starszych w społeczeństwie informacyjnym” (COM(2007) 332 wersja ostateczna), program *Ambient Assisted Living Joint Research* (<http://www.aal-europe.eu/>), prace badawcze VII programu ramowego badań i rozwoju technologicznego na lata 2007-2013 (http://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm) oraz „Seniorwatch 2 — Assessment of the Senior Market for ICT, Progress and Developments”. (http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/research/ageing/index_en.html).

4. Szczegółowe uwagi i zalecenia

Komitet wnosi o podjęcie działań zarówno na szczeblu państw członkowskich, jak i na płaszczyźnie europejskiej, w celu stworzenia solidnej bazy dla niezbędnych strategii restrukturyzacji i innowacji:

4.1 Działania na szczeblu państw członkowskich

4.1.1 Sporządzenie krajowych i regionalnych raportów sytuacyjnych

Na początek potrzebna jest dokładna analiza sytuacji regionalnych. Komitet wzywa Komisję do regularnego sporządzania raportów dotyczących sytuacji w poszczególnych państwach członkowskich, obejmujących dane dotyczące potencjalnej aktywności osób starszych.

4.1.2 Dostarczenie i rozpowszechnienie materiałów informacyjnych

Za niezwykle istotne Komitet uważa udostępnienie zainteresowanej opinii publicznej, jak również samym osobom starszym, istotnych informacji, wiedzy i doświadczeń, wraz z dotychczasowymi wynikami badań i nowo zebraną wiedzą grup eksperckich. W szczególności wyniki badań powinny zostać lepiej rozpropagowane wśród ludzi nauki, polityki i wśród samych użytkowników (osób starszych i ich przedstawicieli).

4.1.3 Opracowanie i powiązanie doświadczeń państw członkowskich

Komitet wnosi o zebranie najlepszych doświadczeń regionalnych, porównanie ich oraz zbadanie możliwości ich powiązania z innymi dziedzinami i przeniesienia na inne regiony. Celem jest tu sporządzenie i udostępnienie zbioru przykładów sprawdzonych rozwiązań⁽³⁵⁾.

4.1.4 Promowanie nowego wizerunku starości

W starzejącym się społeczeństwie nie można uważać ludzi za „nieaktywnych” z chwilą, gdy tylko pożegnają się z życiem zawodowym. Trzeba zmienić sposób myślenia na wszystkich płaszczyznach (polityka, gospodarka, społeczeństwo). Państwa i regiony mają szczególne możliwości prowadzenia regularnych **kampanii promujących aktywność osób starszych**.

4.1.5 Komitet proponuje rozpoczęcie **europejskiej kampanii medialnej**, która przyczyni się do uznania wkładu osób starszych (w tym imigrantów) w życie społeczne i godności podeszłego wieku.

⁽³⁵⁾ Na przykład w Walii ustawowo wprowadzono urząd komisarza ds. osób starszych, utworzony na wzór urzędu komisarza ds. dzieci. Do zadań takiego komisarza należy monitorowanie polityki i przepisów, zalecanie i zlecanie badań w tym zakresie.

4.2 Działania na płaszczyźnie europejskiej

4.2.1 **Powołanie dodatkowej grupy ekspertów ds. wieku dojrzałego** w ramach grupy ekspertów ds. demografii przy Komisji Europejskiej.

4.2.2 **Powołanie Europejskiego sojuszu „Aktywne życie na starość”** na wzór Europejskiego sojuszu na rzecz rodzin⁽³⁶⁾. Jego celem będzie stworzenie bodźców dla aktywnej starości oraz promowanie współpracy i wzajemnego uczenia się w Unii Europejskiej w drodze wymiany doświadczeń między państwami członkowskimi. Sojusz ten miałby najlepsze możliwości organizowania konferencji i warsztatów.

4.2.3 Utworzenie Europejskiego centrum badania problemów związanych z wiekiem

Raporty sytuacyjne i zebrane doświadczenia ukażą, jakie aspekty merytoryczne i jakie cechy regionalne wymagają przeprowadzenia dalszych badań⁽³⁷⁾. Syntezy oraz szerszego rozpowszechnienia i uwzględnienia w polityce i praktyce wymagają również wyniki dotychczasowych ramowych programów badawczych oraz dane statystyczne⁽³⁸⁾. Europejskie centrum badania problemów związanych z wiekiem, pomyślane na wzór amerykańskiego „National Institute on Ageing”, byłoby szczególnie przydatne dla powiązania, zintegrowania i dalszego rozwijania posiadanej już wiedzy statystycznej oraz pozostałych informacji.

4.2.4 Uruchomienie interdyscyplinarnego programu „Wiek dojrzały” w VIII ramowym programie badawczym

Włączenie dysponującego własnym budżetem interdyscyplinarnego programu „Wiek dojrzały” do VIII ramowego programu badawczego zapewniłoby wzajemne powiązanie prac badawczych.

4.2.5 Utworzenie wspólnego europejskiego portalu internetowego

Na takim portalu należy udostępnić opinii publicznej, a zwłaszcza osobom starszym, wszystkie inicjatywy poszczególnych Dyrekcji Generalnych, mające znaczenie dla problemów wieku dojrzałego. Materiały informacyjne powinny być dostępne przy użyciu odpowiednich linków.

⁽³⁶⁾ Zob. http://ec.europa.eu/employment_social/families/european-alliance-for-families-de.html.

⁽³⁷⁾ Por. opinia EKES-u z 24 maja 2000 r. w sprawie komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów „W kierunku Europejskiego Obszaru Badawczego”, sprawozdawca: Gerd WOLF (Dz.Ū. C 204 z 18.7.2000).

⁽³⁸⁾ Zalecenie szóstego programu ramowego w dziedzinie badań. Zob. opinia EKES-u z 15 września 2004 r. w sprawie: „Potrzeby badawcze — zmiany demograficzne”, sprawozdawca: Renate HEINISCH (Dz. U. C 74 z 23.3.2005).

4.2.6 Utworzenie lokalnych, regionalnych i krajowych portali internetowych na wzór portalu europejskiego

4.2.7 Wsparcie funduszu demograficznego w ramach funduszy strukturalnych ⁽³⁹⁾

Wobec szczególnie krytycznej sytuacji regionów o malejącej liczbie ludności, europejski fundusz demograficzny powinien wesprzeć właściwe inicjatywy, zwłaszcza w regionach wiejskich oraz regionach, w których liczba nowych narodzin kształtuje się poniżej przeciętnej.

Bruksela, 18 września 2008 r.

4.2.8 **Włączenie nowych priorytetów do programu „Uczenie się przez całe życie”** w celu umożliwienia kształcenia opiekunów, pomagających w przechodzeniu do następnego etapu życia.

4.3 W oparciu o proponowane kroki można przygotować koncepcje działań i środków politycznych. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny zwraca się do Komisji o uwzględnienie tych propozycji w planowanym komunikacie.

Przewodniczący

Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Dimitris DIMITRIADIS

⁽³⁹⁾ Zob. rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999; zob. również: opinia EKES-u z 13 grudnia 2007 r. w sprawie czwartego sprawozdania w sprawie spójności, sprawozdawca: Olivier DERRUÏNE (Dz.U. C 120 z 16.5.2008).